

УДК 355.457.1

Юрій Борисович ІВАШКОВ,
кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри оперативного мистецтва Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Тетяна Олександрівна ІВАШКОВА,
кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Віталій Вікторович ВЕРЕТІЛЬНИК,
заступник начальника факультету підготовки керівних кадрів по роботі з персоналом Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВИХ ПРИКОРДОННИХ ПОСТІВ (КОНТРОЛЬНИХ ПУНКТИВ В'ЇЗДУ-ВИЇЗДУ) В УМОВАХ ПОСИЛЕНОЇ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Статтю присвячено дослідженню питання необхідності застосування тимчасових прикордонних постів в умовах посиленої охорони державного кордону, що зумовлено потребою в переоцінюванні основних питань галузі забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону. Здійснено аналіз стану розробки проблеми в сучасних наукових дослідженнях. Опрацьовано низку нормативно-правових актів, що

регламентують оперативно-службову діяльність органів охорони державного кордону. Розкрито поняття тимчасового прикордонного посту та з'ясовано його основні завдання. Досліджено порядок здійснення контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів уздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей. Розглянуто поняття та види блокпостів як загороджувальних пунктів у визначеному місці в районі проведення антитерористичної операції.

Ключові слова: державний кордон, прикордонний режим, орган охорони державного кордону, тимчасовий прикордонний пост, застосування.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На виконання завдань щодо забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України спрямовано специфічний вид державної діяльності – охорону державного кордону, яка набула рис правоохоронної діяльності і здійснюється правоохоронним органом спеціального призначення – Державною прикордонною службою України. На Державну прикордонну службу покладені завдання державного значення, від виконання яких залежить безпека громадян, суспільства та усієї країни.

З урахуванням умов сьогодення, а також низки внутрішніх і зовнішніх чинників виникла потреба в переоцінюванні основних питань, що стосуються галузі охорони та захисту державного кордону, і безпосередньо місця та ролі в системі органів виконавчої влади країни прикордонного відомства. Найбільш небезпечним для нашої держави є втягування її у збройний конфлікт шляхом проведення відкритої агресії на сході та півдні України. Через проникнення на територію нашої держави та протиправної діяльності незаконних збройних угруповань, диверсійно-розвідувальних груп та військових формувань інших держав порушується територіальна цілісність України, відбуваються спроби змінити політичний устрій на захоплених територіях, відбуваються злочини проти життя та здоров'я громадян, завдається реальна шкода державному майну та приватній власності. У цій ситуації доцільно провести узагальнення передового досвіду ведення боротьби у подібних конфліктах за участю військових формувань та

правоохоронних органів, зосередивши увагу на способах та формах організації протидії правопорушенням на державному кордоні та блокуванням злочинної діяльності на території нашої держави.

Основним завданням оперативно-службової діяльності органів та підрозділів органів охорони державного кордону є забезпечення дотримання режиму державного кордону і прикордонного режиму. Виконання зазначених заходів на ділянці відповідальності прикордонного загону в умовах ускладнення обстановки та оптимізації чисельного складу прикордонного загону не дозволяє фізично прикрити всю ввірену ділянку кордону. Тому з метою запобігання протиправній діяльності прикордонним відомством України на основі передового досвіду охорони кордону провідними країнами світу в побудові охорони кордону на ділянці органу охорони державного кордону була створена та удосконалюється система контрольних і режимних заходів під час посиленої охорони державного кордону. Одним із способів вирішення питання вдосконалення процесу функціонування зазначеної системи є науковий супровід організації та здійснення оперативно-службової діяльності тимчасових прикордонних постів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. Результати аналізу праць науковців [1; 2], положення нормативно-правових актів [3; 4; 5] та практика діяльності органів охорони державного кордону засвідчують, що на сьогодні діяльність підрозділів органів охорони державного кордону є досить складним завданням. Вирішального значення в організації їх діяльності набули: оперативність, прихованість дій, самостійність у прийнятті правильних рішень, уміння аналізувати та прогнозувати розвиток ситуації, якість та ефективність при здійсненні заходів з використання сил і засобів з метою успішного виконання визначених завдань. У зв'язку з цим різко підвищилась роль окремих підрозділів – тимчасових прикордонних постів (далі – ТПП) як оперативних структур, що виконують завдання з безпосереднього дотримання правил перетинання державного кордону поза пунктами пропуску.

З урахуванням актуальності обраної тематики **метою статті** є узагальнення теоретичних та прикладних основ застосування тимчасових прикордонних постів в умовах посиленої охорони державного кордону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Установлено, що ТПП призначається для самостійного виконання завдань з охорони державного кордону, здійснення контролю за дотриманням правил режиму державного кордону, прикордонного режиму або виконання інших завдань в районах (на ділянках), як правило, віддалених від пунктів постійної дислокації підрозділів прикордонного загону. При цьому кожному ТПП призначається район (ділянка) відповідальності і надається умовна назва. Кількісний склад ТПП визначається залежно від покладених на нього завдань, особливостей ділянки та обстановки, що складається. У розпорядженні також визначаються: вимоги до облаштування; забезпечення озброєнням, технікою, службовими собаками; його склад та порядок заміни особового складу; порядок проведення занять та виховних заходів.

Для забезпечення постійного контролю за виконанням завдань ТПП встановлено організаційне підпорядкування начальнику підрозділу охорони кордону, від якого його виставлено (на ділянці якого розташований), що, як правило, розміщується в центрі визначеного району (ділянки) відповідальності. Основною ланкою системи управління підрозділами є штаб органу охорони державного кордону [6].

Одним із важливих правових аспектів діяльності ТПП як суб'єкта владних повноважень є з'ясування його прав та обов'язків. Так, основними завданнями тимчасового прикордонного поста визначено:

постійний моніторинг ділянки відповідальності, контроль за обстановкою та її розвитком;

збирання даних обстановки і добування інформації про протиправну діяльність, протидію якій законодавством віднесено до компетенції Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ);

запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням, протидію яким законодавством віднесено до компетенції ДПСУ, їх ви-

явлення, припинення, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення;

виявлення причин та умов, що призводять до порушень законодавства про державний кордон України, вжиття в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення;

здійснення самостійно або у взаємодії з посадовими особами органів внутрішніх справ в межах контрольованих прикордонних районів контролю за дотриманням іноземцями та особами без громадянства, а також біженцями та особами, яким надано притулок в Україні, установлених правил перебування на її території;

здійснення самостійно або разом із спеціально уповноваженими на те органами виконавчої влади і посадовими особами контролю у районах несення служби за збереженням природних ресурсів, додержанням правил промислової та іншої діяльності, охороною довкілля;

інформування працівників відповідних державних органів та громадян про аварії, пожежі, катастрофи, стихійне лихо та інші надзвичайні події на державному кордоні України, у прикордонній смузі та в контрольованих прикордонних районах;

виявлення та затримання правопорушників як за отриманими даними, так і під час здійснення їх повсякденного пошуку;

самостійний або спільний із підрозділами органів внутрішніх справ, громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону контроль (у межах компетенції) за додержанням законодавства України;

взаємообмін інформацією в інтересах охорони державного кордону з працівниками підрозділів органів внутрішніх справ, інших правоохоронних органів та органів місцевого самоврядування на ділянці відповідальності;

залучення членів громадських формувань, місцевих жителів, що проживають на ділянці відповідальності, до охорони державного кордону.

Службову діяльність зміна ТПП здійснює шляхом патрулювання районів місцевості, прилеглих до державного кордону, до населених пунктів; несення служби прикордонними нарядами на окремих

ділянках (напрямах); проведення спільних заходів з дільничними інспекторами міліції, представниками інших правоохоронних органів; підтримання взаємодії з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону; щоденної перевірки лінії державного кордону дільничними інспекторами прикордонної служби, які входять до його складу.

Місце розташування ТПП повинно забезпечувати умови спостереження за підступами, прихованість виходу та повернення зі служби прикордонних нарядів, здійснення маневру, а також виключити можливість раптового нападу. За необхідності, місце розміщення ТПП маскується штатними та підручними засобами маскування.

При призначенні району (ділянки) відповідальності ТПП в межах прикордонної смуги або смуги місцевості, яка безпосередньо прилягає до прикордонної смуги, до складу ТПП призначаються 1–2 дільничних інспектори прикордонної служби. У цьому випадку сектори (ділянки) відповідальності кожного дільничного інспектора прикордонної служби визначаються в розпорядженні по організації служби ТПП. Безпосередньо старший зміни прикордонних нарядів ТПП у межах ділянки відповідальності відповідає за організацію запобігання, виявлення та своєчасного припинення протиправної діяльності, протидію якій законодавством віднесено до компетенції ДПСУ. Він підпорядковується старшим начальникам згідно зі Статутом ДПСУ та начальнику ВПС і є прямим начальником усього особового складу поста.

Старший ТПП зобов'язаний: твердо знати і правильно застосовувати законодавство України з визначених питань; точно виконувати вимоги нормативно-правових та розпорядчих актів, якими регламентується організація та здійснення охорони кордону; постійно знати обстановку і вчасно реагувати на її зміни; постійно удосконалювати свою фахову підготовку; контролювати дотримання підлеглими заходів безпеки під час несення прикордонної служби.

Проаналізувавши специфіку діяльності та існуючу практику створення ТПП, слід відмітити, що особовий склад у межах призначеної ділянки (району) несення служби повинен знати: характер місцевості, дороги, тропи, перевали, їхню прохідність залежно від стану погоди,

місця, небезпечні для несення служби; місця первинної появи порушників законодавства України з прикордонних питань, можливі місця їх переховування та маршрути руху; зони впевненого радіозв'язку, видимості зорових і чутності звукових сигналів; розташування населених пунктів, залізничних та автобусних станцій; можливі зміни режиму рік, озер та інших водойм; райони проведення робіт, характер господарсько-виробничої діяльності місцевого населення і його національні звичаї; розташування підрозділів ДПСУ, взаємодіючих органів, громадських формувань, порядок зв'язку з ними та азимути руху і основні орієнтири виходу до них; місця укриття на випадок негоди і порядок дій у разі стихійного лиха тощо.

Важливим є також забезпечення зв'язком ТПП з підрозділом, від якого він призначається, та достатньою кількістю радіостанцій для підтримки зв'язку з прикордонними нарядами, що виставляються від ТПП.

Оскільки досягнення визначених завдань здійснюється за допомогою сил та засобів, які є в розпорядженні ДПСУ, то відповідно ТПП може посилюватись автомобілями, прожекторними станціями, радіолокаційними станціями, переносними інфрачервоними тепловізорами, приладами нічного бачення, сигналізаційними приладами та іншими засобами. За рішенням начальника прикордонного загону у старшого ТПП може бути мобільний телефон. Відповідальність за підтримання в робочому стані та правильне використання технічних засобів охорони кордону, засобів радіозв'язку, організацію зберігання й експлуатації автомобільної техніки та економію витрат палива і мастильних матеріалів несе старший ТПП.

Не менш важливим аспектом діяльності ТПП є облік результатів служби. Так, план охорони кордону (графік несення служби), результати несення служби та перевірки прикордонних нарядів ТПП відображаються у відповідних розділах плану охорони кордону зміною прикордонних нарядів відділу прикордонної служби, на ділянці якого діє ТПП.

Про результати несення служби ТПП, який виставляється від управління прикордонного загону, старший наряду щодобово в час, визначений начальником прикордонного загону, доповідає в управління прикордонного загону. Після повернення складу ТПП в управ-

ління прикордонного загону про узагальнені результати служби, труднощі, що виникали під час несення служби, та пропозиції щодо їх усунення старший поста доповідає рапортом на ім'я начальника прикордонного загону.

З урахуванням особливості здійснення контролю за переміщенням у районі проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей та вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей осіб, транспортних засобів та вантажів виникла необхідність створення спеціальних контрольно-оборонних укріплень – блокпостів. У зв'язку із цим штабом АТО підготовлено “Тимчасовий порядок здійснення контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей”, затверджений наказом від 29.12.2014 № 144, який закріплює порядок їх функціонування та правила їх перетинання [7].

Відповідно до положень зазначеного вище регулятивного акта блокпостом є загороджувальний пункт у визначеному місці (на ділянці місцевості, у споруді або їх комплексі) в районі проведення АТО, призначений для контролю за рухом людей, транспортних засобів, перевірки в осіб документів, що посвідчують особу, особистого догляду осіб і огляду речей, що при них знаходяться, огляду транспортних засобів та речей, що ними перевозяться, з метою запобігання несанкціонованому проникненню осіб на неконтрольовану територію, проникнення з неконтрольованої території терористів та їх пособників, а також ввезення (вивезення) до (з) району проведення антитерористичної операції предметів і речовин, вилучених з цивільного обороту або обмежених в обороті; оборони сил та засобів, залучених до проведення АТО, від протиправних посягань з боку терористів та незаконних озброєних (воєнізованих) формувань.

За результатами аналізу змісту вказаного документа встановлено, що блокпости формуються як блокпости першого рубежу та блокпости другого рубежу. Безпосередньо на спеціально виділеній території блокпоста другого рубежу на автомобільних шляхах, залізничних станціях з комплексом будівель, спеціальних, інженерних, фортифі-

каційних споруд і технічних засобів розміщують контрольний пункт в'їзду-виїзду, на якому здійснюється прикордонний та інші види державного контролю і пропуск на неконтрольовану територію та із неї осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна.

Висновки. Аналіз чинного законодавства, дослідження теоретичних положень наукових праць з питань здійснення функцій прикордонним відомством, узагальнення результатів роботи органів охорони державного кордону визначили необхідність удосконалення процесу функціонування системи організації та здійснення контрольних і режимних заходів, зокрема з організації оперативно-службової діяльності тимчасових прикордонних постів під час посиленої охорони державного кордону.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Напрямами подальших наукових пошуків є розробка моделі формування взаємодії органів охорони державного кордону із громадськими формуваннями та окремими громадянами та формування на основі результатів пропозицій щодо удосконалення змісту відомчих нормативних документів.

Список використаної літератури

1. Мысык А. Б. Методика организации работы штаба пограничного отряда при выполнении типовых задач охраны государственной границы : дисс. ... канд. воен. наук : 21.02.02 / Анатолий Борисович Мысык. – Хмельницкий : Изд-во Национальной академии ПВУ, 2000. – 300 с.
2. Литвин М. М. Структура і функції центрів управління службою органів Державної прикордонної служби України / Микола Михайлович Литвин // Стратегічні пріоритети. – К., 2009. – № 4(13). – С. 173–182.
3. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 № 661-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/661-15>
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму : Закон України від 28.11.2002. № 661-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

5. Порядок надання Державній прикордонній службі та виконання нею доручень уповноважених державних органів щодо осіб, які перетинають державний кордон, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17.04.2013 № 280 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280-2013-p>

6. Інструкція з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України, затверджена наказом Адміністрації Держприкордонслужби від 29.12.2009 № 1040. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2010. – 176 с.

7. Тимчасовий порядок здійснення контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей, затверджений наказом начальника штабу антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей від 19.02.2015 № 144 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=135955&cat_id=3957

Рецензент – кандидат військових наук, доцент Мазур В. Ю.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2015.

Ивашков Ю. Б., Ивашкова Т. А., Веретильник В. В. Основы применения временных пограничных постов (контрольных пунктов въезда-выезда) в условиях усиленной охраны государственной границы

Статья посвящена исследованию вопроса необходимости применения временных пограничных постов в условиях усиленной охраны государственной границы, что обусловлено потребностью в переоценке основных вопросов области обеспечения государственной безопасности и защиты государственной границы. Осуществлен анализ состояния разработки проблемы в современных научных исследованиях. Обработан ряд нормативно-правовых актов, регламентирующих оперативно-служебную деятельность органов охраны государственной границы. Раскрыто понятие временного пограничного поста и выяснены его основные задачи. Исследован порядок осуществления контроля за перемещением лиц, транспортных средств и грузов вдоль линии соприкосновения в пределах Донецкой и Луганской областей. Рассмотрены

понятие и виды блокпостов как заградительных пунктов в определенном месте в районе проведения антитеррористической операции.

Ключевые слова: *государственная граница, пограничный режим, орган охраны государственной границы, временный пограничный пост, применение.*

Ivashkov Y. B., Ivashkova T. A., Veretilnik V. V. **The foundations of usage of temporary border posts (check points) in conditions of intensified state border protection**

The article is dedicated to the investigation of the problem of need for usage of temporary border posts in conditions of intensified state border protection, due to the need to reassess the main issues in the field of national security and the protection of the state border.

According to present conditions, as well as a number of internal and external factors, there is a need to clarify directly the role and place in the system of units of executive authority of the country's border agency. The most dangerous way for our state is involving it in an armed conflict by performing of an open aggression in the eastern and southern Ukraine.

The analysis of the condition of development of the problem in modern scientific researches has been made. A number of legal acts regulating the operational service activity of the units of protection of the State Border have been worked up. The concept of temporary border post and its main objectives have been investigated. It was determined that the temporary border post is designed for independent performance of tasks on the State Border Protection, the control of fulfilling of the rules of a border regime or executing of other tasks in the regions (the areas), as a rule, at the units of the border posts which are located far from the permanent located units of the border guard detachment. It is revealed that the number of the temporary border posts is determined depending on the tasks assigned to it, the characteristics of the area and conditions. There are also tasks: the requirements to the arrangement; provision of weapons, equipment, service dogs; its personnel and the procedure for replacing of the personnel; ways for conducting of classes and educational activities.

Service activity of the temporary border posts is executed by patrolling of the area adjacent to the state border, to settlements, performing of duties in border details of service in some areas (directions), executing of joint activities with police inspectors and representatives of other law enforcement agencies, maintaining of interaction with public formations for protection of public order and the state border, a daily check of the state border line by district inspectors of the Border Service, who are belong to it.

The procedure of monitoring of the movement of persons, vehicles and goods along the line of contact within Donetsk and Lugansk regions has been investigated. The concept and types of block houses as barrier points in a certain place in the area of anti-terrorist operations, which are designed to control the movement of people, vehicles and checking of individuals' documents has been investigated.

Keywords: *state border, border regime, State Border Protection unit, a temporary border post, use.*